

Drd. Ruxandra Boicu
Școala doctorală « Limbi și identități culturale »

Deicticele pronominale în discursul politic naționalist

1. Introducere

Lucrarea de față propune analiza deicticelor pronominale în discursul politic de tipul alocuțiunii politicianului la mitingul organizat de partidul său.

Caracterul dialogic al discursului politic, construirea și impunerea identității actorului politic în discursul legitimator, afirmarea pozițiilor dominante, de putere, în situația de comunicare, marchează și discursul politic naționalist și justifică îmbinarea analizei mecanismului enunțării cu analiza pragmatică a rolurilor instanțelor discursive, precum și analiza interdependenței lor constitutive.

Prin discursul naționalist, politicianul glorifică componenta națională a identității sale și a unora dintre interlocutori și respinge pe ‘celălalt’ pe temeiul naționalității sale.

Un astfel de discurs politic naționalist, discriminator în privința drepturilor imigranților din Franța, este cel rostit de Jean-Marie Le Pen, cu ocazia sărbătorii de 1 mai, 2006.

Vor fi examinate: referința deicticelor personale, pronominale, rolurile și relațiile pragmatice dictate de enunțiator în alocuțiunea sa.

Deicticele personale, pronominale, își ancorează referenții în discurs. Categoria deicticelor personale este, alături de cea a deicticelor spațio-temporale, printre primele cercetate de către lingviști. Ulterior, sfera deicticelor a fost extinsă.

1.1. Deicticele pronominale în ansamblul categoriei deicticelor

Deicticele personale sunt analizate de lingvistul francez Emile Benveniste în cele doua volume publicate sub titlul “Problèmes de linguistique générale” (1966, 1974).

Printre primii cercetători care s-au ocupat de deictice, în general, menționăm pe J. Bar-Hillel, care le numește ‘indexical expressions’ (1954), pe R. Jakobson, care le numește ‘shifters’ (1963), (fr. embrayeurs) referindu-se la mobilitatea referinței lor, și pe E. Benveniste care folosește atât termenul de ‘déictiques’, cât și pe cel de ‘indicateurs’.

În capitolul XX, “La nature des pronoms” (1966:253), acesta pune problema pronumelui ca fapt de limbaj: “la deixis est contemporaine de l’instance de discours qui porte l’indicateur de la personne...”

În capitolul XXI, “De la subjectivité dans le langage” (1966:260), Emile Benveniste indică explicit componența și ierarhia clasei deicticelor: “Les indicateurs de la deixis, démonstratifs, adverbes, adjectifs...organisent les relations spatiales et temporelles autour du ‘sujet’ pris comme repère...”.

Așadar, deicticele personale ocupă locul central în ansamblul deicticelor, deoarece ele conțin enunțiatorul, ca producător al celorlalte indicii deictice în discurs. Emile Benveniste neagă apartenența lui 'el' la categoria persoanei, întrucât, spre deosebire de 'eu' și 'tu', care, în viziunea sa, sunt exclusiv deictice, lipsite de sens, 'el' are un sens, uneori personal, alteori obiectual. Astfel, pronumele persoanei a treia este membrul nemarcat al relației de persoană, un "substitut abreviativ".

Catherine Kerbrat-Orecchioni (1980) comentează principalele idei ale lui Benveniste cu privire la pronumele personal și afirmă explicit că acesta are meritul de a fi pus clar în evidență specificitatea deictică a pronumelor personale, dar contestă problema lipsei acestora de conținut semantic și eliminarea lui 'il' din categoria persoanei.

"La seules différences, c'est que généralement le pronom 'il' a besoin pour recevoir un contenu référentiel précis de déterminations cotextuelles dont 'je' et 'tu' peuvent faire l'économie." (49)

Autoarea analizează și dificultățile care apar la folosirea deicticelor în anumite tipuri de discurs, când locutorul și alocutorul nu aparțin aceleiași situații spațiale, ceea ce face decodarea extrem de laborioasă.

În alocuțiunea la mitingul politic, se observă această dificultate de identificare a referinței pronumelor personale la plural. Referința lor rămâne uneori ambiguă.

În legătură cu pronumele persoanei a treia, Alan Cruse (2000) face analiza diverselor tipuri de referință și include pronumele personale în categoria descrițiilor definite. Acestea au capacitatea desemnării referentului unic în funcție de vorbitor și de statutul de participant pe care el îl atribuie celorlalte entități. Persoana a treia a pronumelui personal se referă la "participanții semnificativi".

Gramatica Academiei Române (2005) afirmă că pronumele persoanei a treia selectează fie un referent deictic negativ, entitate nonidentică cu persoana locutorului/ alocutorului, fie unul identificat anaforic. Când este utilizat deictic, acest pronume are o natură ostensivă, ca și demonstrativele și articolul definit.

Autorii includ deixisul personal în cel social.

1.2. Alocuțiunea lui J.-M. Le Pen ca situație de comunicare

Alocuțiunea politicianului în fața membrilor de partid constituie un tip special de situație de comunicare ce nu conține întotdeauna un dialog propriu-zis între interlocutori.

Componentele situației de comunicare sunt prezente în discurs:

Locutorul: Jean-Marie Le Pen, președintele Frontului național din Franța

Alocutorul: membrii și simpatizanții ai Frontului național

Spațiul: în afara sediului FN

Momentul: 1 mai 2006

Semnificația datei primește un rol din partea locutorului și este implicată în relația pragmatică dintre participanți, în acord cu ideologia enunțiatorului.

Relația interlocutivă, asimetrică numeric, se stabilește între ‘eul’ supradimensionat și interlocutorul colectiv, “*réalité plurielle*” (Charaudeau, 2005), care participă la situația de comunicare, direct, prin aplauze, aprobări, sau fluierături și apostrofări. Indirect, însă, contribuie, ca receptor, la interpretarea mesajului și, ca alteritate asumată de enunțiator, la determinarea pertinentei mesajului.

1.2.1. Alocuțiunea ca tip de discurs

Acest tip de discurs politic este conceput pentru a fi exprimat oral: astfel, influența politicianului- locutor asupra participanților este directă. Pentru reușita macroactului de limbaj, este necesară folosirea relativ frecventă a deicticelor, mai ales a celor pronominale. Prin scurttimea lor și prin desemnarea directă a participanților, sporesc eficiența mesajului. Ele contribuie la organizarea relațiilor între locutor și grupul pe care îl reprezintă, pe de o parte, și cei cărora el se adresează, pe de altă parte, precum și la poziționarea ierarhică a participanților.

Importanța deicticelor în discursul politic trebuie înțeleasă în funcție de finalitatea acestuia. Discursul se poate constitui într-un macroact cu valoare perlocuționară. Varianta discursului politic reprezentată de alocuțiunea președintelui de partid la adunarea membrilor și a simpatizanților partidului este constrânsă de reguli, ritualuri și convenții care o singularizează ca gen în tipologia discursului politic.

Patrick Charaudeau (2005: 41) citează punctul de vedere al lui Marc Augé (1994):

“ L’intervention politique est ainsi exemplaire de ce que nous proposons d’appeler dispositif rituel élargi. [...] Elle obéit à un certain nombre de contraintes formelles [...]; elle ouvre une attente et escompte des résultats; elle traite une altérité (celle du public en général et des adversaires politiques en particulier) et tente d’établir [...] un <consensus> ou une majorité, c’est-à-dire l’affirmation d’une identité relative à une question particulière ou à la conduite des affaires de l’Etat.” Charaudeau conchide că trăsăturile evidențiate de Marc Augé se constituie în “les lois du genre” care cunosc o anumită permanență istorică.

2. Frecvența și distribuția pronumelor personale

În discursul lui J-M. Le Pen, din 351 de ocurențe ale mărcii persoanei, pronume personale, desinențe verbale, adjective și pronume posesive, 183 sunt pronume personale la cele trei persoane, la ambele numere și la ambele genuri. Frecvența acestora este considerabilă, chiar dacă prezența lor ca subiect este datorată și obligativității exprimării subiectului, în limba franceză.

Dintre pronume, 94 sunt la persoana întâi, singular și plural, 21, la persoana a doua, singular și plural, iar 72, la persoana a treia, singular și plural, masculin și feminin. Rezultă că majoritatea pronumelor sunt la persoana întâi; discursul politic, în general, este puternic asumat, locutorul coincide cu enunțiatorul, cu excepția cazurilor în care polifonia este folosită ca strategie argumentativă: citarea, întrebările retorice, ironia, etc.

Charaudeau (2005) sublinia dubla identitate a actorului politic: esențialmente, el este o ființă socială, dar folosește discursul pentru a-și crea o identitate în discurs. Locutorul se demultiplică prin folosirea lui ‘je’, ‘moi’, ‘nous’ și ‘on’. Le Pen întrebuințează de 48 de ori ‘je/me’, de 7 ori forma tonică ‘moi’, de 33 de ori ‘nous’, subiect/obiect și de 6 ori ‘on’=‘nous’.

3. Actorul politic ca enunțiator

Jean-Marie Le Pen conduce Frontul național din 1972. El l-a reprezentat în alegerile prezidențiale din 1974, 1988, 1995 și 2002. Cel mai bun scor obținut este de 17,79% în 2002, cu care pierde, în turul al doilea, în fața lui Jacques Chirac.

Le Pen își ține discursul pe 1 mai, 2006. Semnificația zilei este explicit subordonată scopului electoral (alegerile legislative și prezidențiale din anul 2007) de a atrage muncitorii francezi, care, deși doresc să lucreze, își văd locurile de muncă ocupate de imigranți.

Teun van Dijk (1997) relevă că acțiunea persuasivă a discursului politic are ca scop obținerea “puterii persuasive”. Persuasiunea și manipularea sunt puse în legătură cu strategiile politetii pozitive, ca în cazul folosirii pronumelui ‘noi’ cu valoare inclusivă, prin care enunțiatorul acordă auditoriului statutul de participant. ‘Noi’ accentuează teritoriul comun între sine și participanții la miting, strategie comparabilă cu munca de relații (relational work).

În discursul lui Le Pen, ‘nous inclusiv’ își schimbă referenții de la o situație la alta: ‘**nous**’= eu+voi- membrii Frontului național:

“...je me dis en pensant à demain qui approche, en voyant nos troupes grandir, nos idées gagner du terrain et la réalité nous donner raison, que nous ne sommes pas à l’abri, demain, d’une victoire éclatante...D’une victoire combien méritée!”

‘**nous**’= eu+voi-membrii FN + voi-simpatizanți ai FN +ei-adepti ipotetici ai aceleiași ideologii, care nu sunt prezenți:

“C’est en remettant à la place- la première- la Nation et le peuple du travail qui nous réunissent tous ici aujourd’hui que nous pourrons seulement, tous ensemble, restaurer l’espoir.”

‘**nous**’= eu + francezii:

“Les événements récents [...] nous montrent chaque jour plus clairement que la défense de nos salariés, la défense de nos entrepreneurs, la défense du bien-être du peuple et celle de la Nation sont désormais une seule et même cause,...”

“On nous a menti, il y a 20 ans, lors de la catastrophe de Tchernobyl, on nous ment aujourd’hui sur les risques que fait courir à l’Europe, la centrale nucléaire tchèque de Temelin.”

Pronumele personal ‘on’, nu este folosit generic, în citatul precedent, ci are antecedent în context. Referentul anaforic este ‘statul francez’ (puterea actuală), perceput ca ostil. Uneori, în această alocuțiune, referentul lui ‘on’ este dificil de stabilit. Van Dijk (1997) subliniază faptul că sensul deicticelor în discursul politic tinde să fie ambiguu dată fiind complexitatea universului de referință ce caracterizează situația de comunicare.

După cum afirmă Liliana Ionescu-Ruxandoiu (1999: 85) : “Politețea pozitivă se caracterizează prin adoptarea unei atitudini de familiaritate față de interlocutori, cea negativă- printr-o atitudine deferentă.”

În acest sens, se cuvine semnalat comportamentul lingvistic al lui J-M. Le Pen față de imaginea simbol a lui Jeanne d’Arc. Intenția locutorului este de a-și apropia și astfel ‘contamina’ imaginea cu cea a eroinei, adresându-i-se ca unui interlocutor prezent:

“Eh bien, Jeannette! Petite soeur du bout des siècles. Tu nous vois encore une fois, la 28ème, fidèles au rendez-vous des âmes et des coeurs français dont tu incarnes glorieusement la communion.”

Poziția pe care actorul politic o rezervă personajului Jeanne este, însă, de subordonare: diminutivul descripției definite are rolul impunerii relației interlocutive mixte, de intimitate, pe axa orizontală a distanței, cu respectul pentru ierarhia vârstei (locutorul i se adresează cu ‘petite soeur’), pe axa verticală (Kerbrat-Orecchioni, 1992).

Maria Garcia Pastor (2001), într-o sinteză a cercetărilor asupra discursului politic, arată că manifestările lingvistice ale puterii includ folosirea deicticelor cu funcția de evidențiere a strategiilor de ‘implicare’ sau de ‘rezervă’ (involvement or considerateness). La Scollon & Scollon (1995) aceste strategii sunt numite ‘involvement’ și ‘independence’. Ele pot fi puse în legătură cu strategiile politeții pozitive și negative la Brown și Levinson (1978, 1987), cu teoria taxemelor la Kerbrat-Orecchioni (1992) și cu protejarea imaginii de sine (face work) la Goffman (1974).

3.1. Rolurile actorului politic (‘je’)

Analiza pragmatică a rolurilor lui ‘je’ include și semantismul verbelor al căror subiect este pronumele. Astfel, în cazul lui ‘je’ ca instanță enunțiativă informată, ca sursă de informații și cunoștințe autorizate, constatăm că verbul alăturat aparține câmpului semantic al ‘spunerii’. Locutorul joacă rolul celui mai bine informat, dominându-și aliații

și adversarii prin cunoștințele sale. Unele dintre ocurențe, pot fi interpretate ca mărci ale discursului, destinate menținerii atenției publicului; chiar și în această situație, efectul lor perlocuționar rămâne agresiv:

“... et je vous dis espérer toujours en la France, une et indivisible, fière de son histoire, éprise de liberté et soucieuse des humbles...”
 “Je vous le dis, en vérité, je crois à la victoire nationale aux 2 tours de l’élection présidentielle.”
 “Car je le redis ici haut et fort, comme je le répète depuis 30 ans,...”

Mai mult, ‘je’ capătă dimensiuni hiperbolice, când locutorul se prezintă în calitate de vizionar ales de Providență, binecuvântat cu calități excepționale:

“Je vois que la Providence, qui fait bien les choses nous a envoyé une délégation de la campagne française. Je la salue...”
 “J’avais dès 90, s’agissant de l’Irak, dénoncé les risques d’une politique aventuriste...”
 “J’entends monter de la France profonde, le bruissement d’un peuple qui s’éveille et se lève prêt à se battre pour ne pas mourir.”

În aceeași strategie de singularizare a rolului jucat de locutor în spațiul politic și social, se înscrie sintagma ‘**moi, Jean-Marie Le Pen, je...**’ a cărei referință unică este dublu marcată, prin pronumele personal, forma tonică, ‘moi’ și prin descriția definită a numelui propriu. Funcția sa este de sporire a credibilității:

“Et le non massif au référendum [...] fût la preuve éclatante que le peuple de France a désormais compris ce que moi, Jean-Marie Le Pen, je ne cesse de lui démontrer depuis 30 ans!”
 “Moi, Jean-Marie Le Pen, habitué contre vents et marées, depuis trente ans, à naviguer par gros temps, par tous les temps!, je suis là, encore et toujours...”

La polul opus, se află ‘je’-simplu cetățean, victimă a incompetenței și intereselor anti-naționale ale conducătorilor zilei. Asumarea rolului de victimă este o fațetă a strategiei de legitimare :

“Et depuis 30 ans, les mêmes qui vous manipulent, les mêmes qui mènent ce pays [...], vous empêchent de m’écouter, pervertissent mon message, jusqu’à me pousser à la colère et je le reconnais même parfois à l’excès...”

O caracteristică a stilului lui Le Pen sunt accentele emotive, actele verbale expresive, menite să trezească simpatia interlocutorului colectiv. **Je**-expresiv:

“...cette France populaire que j’aime, qui m’a aimé et élevé, moi, le pupille de la Nation...”

Nu lipsesc nici accentele demagogice, acte justificative, de retractare:

“...je n’ai jamais fustigé ces humbles travailleurs...”
 “...je ne fus jamais, moi, que le loyal adversaire du mécanisme...”

Actorul politic atrage atenția interlocutorilor că și ei sunt victime ale guvernanților, incluzându-l pe ‘**je**’ în ‘**nous**’ al celor care nu dețin puterea :

“Le mensonge d’Etat est la règle dans notre République bananière. On nous a menti, il y a 20 ans [...], on nous ment aujourd’hui...”

Prin susținerea colectivă, își pregătește și justifică următoarele roluri, de ‘**je**’-protestatar, justițiar, om de acțiune:

“Je n’ai [...] jamais accepté, et je n’accepterai jamais que la France, édifice subtil édifié par les siècles [...] soit ruinée, défigurée par une immigration sauvage...”

“...je renouvelle ici, devant vous, mon appel à tous les patriotes et à la création d’une <Union Patriotique>, dont naturellement je prendrais la tête, puisque je suis, de l’avis de tous, y compris des sondeurs, qui n’ont pourtant pas l’habitude de me ménager ni m’avantager ! le mieux placé de tous les candidats qui se réclament de la droite nationale pour l’emporter...”

Enunțiatorul, cu orgoliul puterii legitime, joacă aici și rolul depozitarului valorilor morale, al celui care împarte dreptatea și care, după caz, este aspru sau reconciliant.

3.2. Relațiile actorului politic cu interlocutorul: Eu-Tu (Voi)

În discursul politic, varianta alocuțiunii la miting, relația ‘eu-tu’, este cel mai frecvent înlocuită de relația ‘eu- voi’.

Ca părinte al teoriei enunțării, Emile Benveniste (1974:” L’appareil formel de l’énonciation”: 78) semnaleză importanța relației subiective între ‘eu’ și ‘tu’, în cadrul enunțiativ:

“Comme forme de discours, l’énonciation pose deux ‘figures’ également nécessaires, l’une source, l’autre bêt de l’énonciation. C’est la structure du dialogue. Deux figures en position de partenaire sont alternativement protagonistes de l’énonciation.”

Dar, deși cei doi termeni ‘eu’ și ‘tu’ sunt complementari și reversibili, ei nu sunt simetrici *“‘égo’ a toujours une position de transcendance à l’égard de tu”*(1966: cap. “De la subjectivité dans le langage”:260), conform unei opoziții interior/exterior.

În această lumină, E. Benveniste redefinește fundamentul lingvistic al subiectivității ca pe o relație dialectică între cei doi termeni ‘eu’ și ‘tu’.

Oswald Ducrot (1991) definește enunțarea prin rolul preponderent al enunțiatorului. [L’énonciation]“contiendrait une description générale et une classification des différentes situations de discours possibles, ainsi que des instructions concernant le comportement linguistique, c’est-à-dire la spécification de certains types d’influence que l’on peut exercer en parlant, et de certains rôles que l’on peut se donner à soi-même et imposer aux autres.”

Spre deosebire de Benveniste, care concepe locutorul ca subiect atât lingvistic, cât și psihologic și fenomenologic, Ducrot (1980: 44) vorbește despre polifonie: “ une pluralité

de voix [...] à propos des mots que le locuteur ne prend pas à son compte, mais met, explicitement ou non, entre guillemets”. Autorul afirmă că numai în contexte ideale locutorul și enunțiatorul coincid. Foarte adesea, în interogație, negație, citare, recursul la autoritate, ironie, etc., locutorul diferă de enunțiator, adevăratul responsabil de conținutul propozițional al enunțului, pe care locutorul nu face decât să-l exprime. Și rolul interlocutorului se poate scinda în : adevărata țintă a intenției enunțiatorului, enunțiatorul și persoana care receptează mesajul, alocutorul.

În discursul lui J.-M. Le Pen, apar ironia și citatul, subordonate strategiei subminării imaginii adversarului politic, a cărui ‘față pozitivă’ este astfel afectată:

“...*le Vicomte* (primul ministru, Dominique de Villepin) *répète sur tous les tons: moi je pacifie les banlieues (où il voulait envoyer la Légion Etrangère) et Le Pen arme les barbus. Moi, je combattais les barbus quand le Vicomte se bornait à entendre siffler les balles de tennis.*”

În acest ‘dialog’ între locutor și enunțiator, enunțiatorul intervine cu comentarii ale afirmațiilor citate de locutor. ‘Dialogul’ este realizat prin jocul pronumelor personale. Din perspectiva antropologiei filosofice, dialectica pe care Benveniste o relevă la nivelul relației ‘eu-tu’, ca pe o relație între interior și exterior, pătrunde chiar în intimitatea eului. Identitatea ființei umane nu poate fi definită decât în relație cu alteritatea, fie ea umană sau obiectivă.

În planul discursului, ‘eul’ se compune din instanțe enunțiative. În acest sens, Anca Magureanu (2001, ”Le sujet en pragmatique”: 64) afirmă următoarele:

“[Il y a] des clivages, <des débrayages> mettant en doute l’unicité du *je*. Il n’est plus l’*un* devant un autre, le *tu*, mais l’autre se glisse, de plus en plus, et sous diverses formes, dans ce *je*.” Heterogenitatea constitutivă a subiectului se înscrie în complexitatea câmpurilor forțelor enunțiative din cadrul discursului.

Așa cum consideră Charaudeau (2005), politicianul îi conferă publicului său statutul de complice și de dublură a sa. Ca și politicianul, publicul are o dublă identitate, cea socială, obiectivă, și cealaltă construită de discurs.

În cazul alocuțiunii lui Le Pen, ‘tu’ este atribuit exclusiv lui Jeanne d’Arc, de 3 ori ca subiect și o dată complement. ‘Tu’ are ca referent o personalitate istorică ce, desigur, nu este prezentă fizic, dar este evocată și invocată în discurs, inclusă în strategia de legitimare a locutorului.

Referindu-se la categoria receptorului, după ce face o analiză extrem de detaliată a categoriei emițătorului, Kerbrat-Orecchioni (1980:23) apud Christian Baylon, Xavier Mignot (1991) demonstrează necesitatea numeroaselor distincții ce trebuie operate în interiorul categoriei. Demersul este cu atât mai dificil, cu cât situațiile de comunicare ‘face to face’, pe care le vizează autoarea, sunt extrem de diverse.

“Quant à la catégorie du récepteur, il convient, elle aussi, de l’affiner en faisant intervenir un certain nombre d’axes distinctifs. [...] Nous introduirons d’abord la distinction suivante: récepteur [-] allocutaire [vs] non allocutaire.”

Baylon și Mignot (1991) comentează afirmația în felul următor:

“C’est-à-dire qu’il faut d’abord distinguer l’allocutaire, le destinataire visé, du non allocutaire, du récepteur non choisi comme tel, quoique sa présence puisse être prévue ou non prévue [...] Les trois catégories de récepteurs ainsi distinguées- allocutaires, non allocutaires prévus, non allocuteurs non prévus- donnent lieu à leur tour à de nouvelles distinctions, en nombre indéterminé: ainsi, selon qu’ils sont ou non physiquement présents: qu’ils ont ou non la possibilité de répondre, donc de devenir émetteurs; qu’ils sont réels, virtuels [...] ou même fictifs quand l’auteur s’invente un interlocuteur et lui prête des réponses ou des objections;etc.” (83)

În discursul analizat, destinatarii de diferite tipuri sunt desemnați atât de ‘tu/voi’, cât și de ‘el/ei’, așa cum se va arăta în capitolul următor.

Ca și ‘tu’, nici ‘voi’ nu este frecvent folosit de locutorul J.-M. Le Pen: 4 ‘voi’- subiect și 13 ‘voi’- complement, în raport cu numărul total al ocurențelor pronumelor personale: 183, și cu numărul ocurențelor lui ‘eu’: 40 de ‘eu’- subiect și 8 de ‘eu’- complement. Se remarcă, de asemenea, diferența între ‘eu’ și ‘voi’ în ceea ce privește distribuția lor pe cazuri gramaticale.

Poziția inițială în propoziție a lui ‘eu’- și ‘noi’-subiect, înseamnă focus sintactic și accent de intensitate, în expresia orală a alocuțiunii.

‘Eu’ și ‘noi’ sunt autorii acțiunii verbului și agenți, în majoritatea cazurilor, în timp ce ‘voi’ este de 3 ori mai mult întrebuițat cu funcție de complement, decât cu cea de subiect:

‘vous’=cei prezenții +ceilalți francezi :

“...les mêmes qui vous manipulent, les mêmes qui mènent ce pays [...]à la ruine, vous empêchent de m’écouter...”

J.-M. Le Pen, ca enunțiator, le atribuie alocutorilor rolul de victime ale politicii actuale din Franța.

În alte cazuri, el le conferă rolul de beneficiari ai politicilor sale, în calitate de potențial câștigător al alegerilor prezidențiale din 2007:

“...je veux encore défendre [la France] aujourd’hui, demain, pour vous, avec vous, peuple de France et force vive de la Nation!”

‘vous’= participanții la sărbătoarea de 1 mai:

“...je renouvelle ici, devant vous, mon appel...”

Referențelor lui ‘vous’le sunt destinate roluri complementare celor pe care și le asumă enunțiatorul. Când acesta joacă rolul : ‘eu’=bun cunoscător și bun analist al situației politice, în mod complementar, alocutorii devin ‘voi’=mai puțin cunoscători; când ‘eu’=om de acțiune și viziune, ‘voi’=executanți docili, etc. De altfel, în discurs,

pronumele personale, la diverse persoane, se grupează în paragrafe distincte, unde relațiile între participanții la situația de comunicare sunt mai importante decât conținutul informativ al mesajului.

3.3. Relațiile actorului politic cu alți participanți la situația de comunicare: Eu-Ei

Relațiile sunt condiționate de acceptarea de către enunțiator a statutului de participant la situația de comunicare a referentului pronumelui personal la persoana a treia.

Din teoria enunțării, rezultă că enunțiatorul dispune de dreptul de acordare a statutului de participant unei persoane, dar nu prin simpla atribuire a pronumelui 'el', așa cum se întâmplă cu 'tu'. Pe de altă parte, nu este suficient ca 'el' să desemneze o persoană, dacă aceasta nu este implicată în trama construită de enunțiator.

În schimb, 'el' - participant la tramă - poate lipsi din situația de comunicare.

În alocuțiunea lui J.-M. Le Pen, nu există nici un pronume deictic de persoana a treia, indicat ostensiv, pentru identificarea referentului unic. 'El' are exclusiv referință anaforică.

Există însă o relație strânsă între unii referenți ai persoanei a treia, singular și plural, și 'eu'. Aceștia intră în câmpul de interes al vorbitorului. Fără ei, ca "participanți semnificativi" la trama pusă în scenă de discurs, alocuțiunea politică, și mai ales cea cu accente naționaliste, este de neconceput.

Există pasaje în care vorbitorul se referă la instituții, la partide politice, la abstracțiuni : muncă, democrație, comunism, patriotism, etc., la evenimente și personaje istorice. Pronumele care le au drept referent pe acestea nu au fost luate în calcul, în lucrarea de față, în analiza relațiilor între 'eu' și 'el' ('ea', 'ei').

Nu același lucru se întâmplă cu 'il' care are drept referent 'le peuple français' și cu 'elle' ce desemnează 'la France'. Modul în care enunțiatorul le personifică, face ca 'prezența' lor simbolică în discurs să fie percepută ca participare:

“La France, certes, a un rôle à jouer dans le monde, mais elle ne peut le faire que si elle reconstitue ses forces économiques, sociales, militaires, si elle retrouve la fierté d'elle-même, de son passé, si elle sort de ses complexes pour construire un avenir de liberté et de prospérité.”

Numărul total al pronumelor de persoana a treia, cu referenți ce dețin roluri pragmatice este de 65, față de cele la persoana a doua: 21 și de cele la persoana întâi: 94.

Frecvența mare a pronumelor 'elle, il și ils' dovedește importanța rolului jucat de referenții lor în stabilirea echilibrului de forțe între aliații și adversarii actorului politic. Distribuția pronumelor personale, persoana a treia, cu referenți ce dețin roluri pragmatice, în funcție de gen, număr și caz, este următoarea:

Pronume	Subiect	Complement
Elle	23	2
Elles	0	0
Il	8	11
Ils	10	11

‘**Elle**’ are drept referent pe Jeanne d’Arc de 19 ori, din 23 de ocurențe, atunci când vorbitorul evocă, în lungi pasaje, meritele ei în luptă și destinul ei tragic, într-o strategie tipică discursului naționalist.

‘**Il**’ este folosit pentru desemnarea Primul ministru, Dominique de Villepin, a Președintelui, Jacques Chirac și a Ministrului de interne, Nicolas Sarkozy, în calitate de adversari contestați.

‘**Ils**’ desemnează grupurile, fie aliate: francezii, muncitorii francezi, viitorii membri ai Uniunii patriotice, etc., fie adversare: imigranții, politicienii responsabili de imigrația necontrolată, politicienii de dreapta, cei de stânga, forțele supranaționale de dreapta, internaționaliștii de stânga:

“Il faut renvoyer ceux qui ont été complices du déclin, par paresse, par lâcheté, par aveuglement. Ils ont failli ! Il faut sortir les sortants. Avec les autres, françaises et français de bonne volonté qui...”

Dacă pentru sine și pentru aliații săi, enunțiatorul folosește strategia de legitimare, pentru adversari, el o folosește pe cea a delegitimării.

În discursul politic naționalist, universul relațiilor ‘noi’- ‘ei’ este dihotomizat, maniheist (Rodolphe Ghilione, 1994).

Două forțe ilocutionare globale ale discursului politic naționalist sunt în conflict, pe de o parte, exagerarea pericolelor și a greșelilor adversarului, iar, pe de altă parte, atenuarea diferențelor între aliați, prin oferte și promisiuni.

Teun A. van Dijk, în articolul “Discursul și rasismul, a vorbi despre *ei*” (2005) afirmă că strategia conversațională a polarizării se bazează pe prezentarea lui ‘noi’ în termeni pozitivi și a lui ‘ei’ în termeni negativi. Această strategie nu este doar mentală, în sensul că exprimă un tip de atitudine polarizată, ci are finalitatea de-a influența, în formă persuasivă, modelele mentale și atitudinile receptorilor.

Autorul precizează: “prin utilizarea *pronomelor*, vorbitorii își pot indica apartenența la grupul cu care se identifică și pot evidenția distanța socială, dezaprobarea sau resentimentul față de minorități. Opoziția fundamentală între *noi* și *ei* este un exemplu clasic al acestei forme de codificare pronominală pentru a exprima contrastul, opoziția și conflictul social, ca și etnocentrismul. Acestea se manifestă, de asemenea, prin utilizarea demonstrativelor, ca în ‘(oamenii) ăștia’. Ceea ce atrage atenția, în privința pronomelor, este că uneori se folosește ‘ei’ în situații în care ar fi mai potrivită folosirea unui nume

sau a unei descrieri. Se pare că evitarea numirii persoanelor este unul din mecanismele strategice ale marcării distanței etnice.”(250)

4. Concluzii

Discursul lui Jean-Marie Le Pen, ca exemplu tipic de discurs politic naționalist, folosește calitatea deicticelor personale, pronominale, de a-și reprezenta referenții precis, scurt, mobil, eficient.

Acest gen de discurs presupune o înțelegere cât mai exactă atât a rolurilor atribuite de actorul politic sieși, cât și celorlalți actori de pe scena politică. De aceea, discursul este explicit în această privință, ca și în cea a relațiilor dintre protagoniști. Cu toate acestea, la pronumele personale la plural, discursul conține o anumită ambiguitate referențială.

De asemenea, din analiza propusă, reiese caracterul teatral al discursului politic. Majoritatea analiștilor discursului politic descoperă o varietate de roluri și relații pragmatice, puse în scenă de cei mai abili oratori politici. După părerea lui Chilton și Schaffner (2005), aceste relații funcționează în două sensuri : pe de o parte, relațiile dintre emițător, destinatari și terți care ascultă și observă, pe de altă parte, relațiile dintre actorul politic principal și contextul celorlalți actori politici care aparțin universului politic al vorbitorului, precum și relațiile dintre actorii politici prezentați în discurs.

Numele proprii și comune, împreună cu pronumele personale, produc spațiul politic și social și, de aceea, frecvența și distribuția lor este semnificativă.

Prin identificarea referenților, analiștii obțin o ‘hartă’ a relațiilor sociopolitice implicate în discurs.

Charaudeau (2005: 49) evidențiază teatralitatea discursului politic

“Le champ politique est organisé en une scène sur laquelle divers acteurs jouent les comédies, les drames ou les tragédies du pouvoir à travers des rapports de légitimité, de crédibilité et de captation.”

Legitimitatea, credibilitatea și seducția devin, la nivelul discursului, strategii folosite de vorbitor pentru construirea unei imagini de sine convingătoare. Funcția lor este de impunere a lumii actorului politic-locutor, prin victoria în negocierea realului între participanți. În acest plan, el negociază referința lumii sale discursive și obține monopolul asupra sensului.

Jean-Marie Le Pen își construiește lingvistic puterea cu care îi amenință pe adversari și, pe care, dă iluzia că o împarte cu cei slabi, al căror protector este. Puterea, însă, nu-i aparține lui, ci discursului.

BIBLIOGRAFIE

- Bar-Hillel, Jehoshua, 'Indexical Expressions', (2001) in Vlad Alexandrescu (ed.), *Pragmatique et théorie de l'énonciation : choix de textes*, Editura Universităţii din Bucureşti.
- Baylon, Christian, Mignot, Xavier, (1991), *La Communication*, Editions Nathan (Université).
- Benveniste, Emile, (1969), *Problèmes de linguistique générale*, Paris, Gallimard.
- Benveniste, Emile, (2001), 'L'appareil formel de l'énonciation', in Vlad Alexandrescu (ed.), *Pragmatique et théorie de l'énonciation : choix de textes*, Editura Universităţii din Bucureşti.
- Charaudeau, Patrick, (2005), *Le discours politique: les masques du pouvoir*, Vuibert.
- Chilton, Paul, y Schaffner, Christina, (2005), 'Discurso y politica', in T. A. van Dijk (ed.), *El discurso como interacción social. Estudios sobre el discurso*, Gedisa, Barcelona.
- Courtine, Jean-Jacques, (1981), 'Analyse du discours politique', in *Langages* : 62.
- Cruse, Alan, (2000), *Meaning in Language : An Introduction to Semantics and Pragmatics*, Oxford University Press.
- De Mulder, Walter, Tasmowsky, Liliana, (1996), *Coherence and Anaphora*, Amsterdam, John Benjamins.
- De Mulder, Walter, (1998), 'Du sens des démonstratifs à la construction d'univers', in *Langue Française* : 120.
- Ducrot, Oswald, (1991), 'Énonciation', in *Encyclopaedia Universalis*.
- Garcia Pastor, Maria D., (2001), *Pragmatics and the 2000 US Elections : Issues of Politeness and Power in Political Campaign Debates*, Universidad de Valencia.
- Goffman, Erving, (1974), *Les rites d'interaction*, Paris, Minuit.
- Ghiglione, Rodolphe, (1994), 'Paroles de meetings' in A. Trognon, J. Larrue (eds.), *Pragmatique du discours politique*, Paris, Armand Colin.
- Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, (1999), *Conversația. Structuri și strategii*, București, All.
- Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, (2003), *Limba și comunicare*, București, Ed. All.
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine, (1988), *Echanges sur la conversation*, Editions du CNRS.
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine, (1992), *Les interactions verbales*, Paris, Armand Colin.
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine, (1999), *L'énonciation. De la subjectivité dans le langage*, Paris, Armand Colin
- Măgureanu, Anca, (2001), "Le sujet en pragmatique", in Vlad Alexandrescu

- (ed.), *Pragmatique et théorie de l'énonciation : choix de textes*, Editura Universității din București.
- Moeschler, Jacques, (1985), *Argumentation et conversation*, Paris, Hatier-Credif.
- Moeschler, Jacques, Reboul, Anne, (1999), *Dicționar enciclopedic de pragmatică*, Cluj-Napoca: Echinox.
- Otaola Olano, Concepcion, (2006), *Análisis lingüístico del discurso*, Madrid, Ediciones Académicos.
- Perkins, Redere Dale, (1992), *Deixis, Grammar and Culture*, Amsterdam, John Benjamins.
- Reboul, Anne, Moeschler, Jacques, (2001), *Pragmatica, azi*, Cluj, Echinox.
- Van Dijk, Teun A., (2000), *Ideology: A Multidisciplinary Approach*, London, Sage.
- Van Dijk, Teun A., (2005), 'El discurso y el racismo, in T. A. van Dijk (ed.), *El discurso como interacción social. Estudios sobre el discurso*, Gedisa, Barcelona.
- * * * (2000), *Semiotics & Linguistics*, Routledge.
- * * * (2005), *Gramatica limbii romane*, Ed. Academiei.